

jurareque coegit, se nunquam episcopatum suum repeliturum, sed laica communione contentum deinceps quieturum. Qua de causa Joannes in eum hac ratione animadverterit, non constat: nisi quod fortasse ob res male gestas, a Formoso correptus, et admonitus, ipsum velut rebellem ex albo episcoporum eradendum esse putaverit. Marinus, Joannis papae successor, virum meritis supra recensitis insignem apostolatus honore condecoratum, hac ignominia obrutum, ut par erat, erexit, erectumque haud dubie a juramento per vim et metum extorto absolvit, et pristinae dignitati restituit. Obtemperans et sententiae et mandato pontificis Formosus, episcopatum resumpsit. Cumque hoc potissimum tempore pessimorum tyrannorum invasione Romana Ecclesia gravissime affligeretur, ipse vero Formosus Portuensis episcopus toto terrarum orbe, ut supra ex Flodoardo et Luitprando ostendimus, sanctissimus simul et doctissimus haberetur et coleretur: bono totius Ecclesiae catholicae, prout saepius factum fuerat, ex episcopo Portuensi ad moderandas habenas totius orbis catholici translatus est ad episcopatum et pontificatum Romanae Ecclesiae: cujus initio, epistolam illam, quam Stylianus destinaverat ad Stephanum V, prorsquam Romam afferretur defunctum, accepit, aliamque infra exstantem reddidit. Valde sollicitus fuit ut Carolum Simplicem filium Ludovici Balbi legitimum Galliarum regni haereditatem in regno stabiliret, ut videre est ex epistolis, quas hac de re apud Fulconem. Widonem qui ante 15 annos sibi nomen imperatoris usurpaverat, ut ex quodam antiquo diplomate docet Baronius, anno pontificatus sui 2, filium vero ejusdem Widonis Lambertum sequente anno, Occidentis imperatores legitime creavit, unxit et coronavit. Quare non aliter quam per subreptionem, ut Acta concilii

A Romani sub Joanne IX testantur, accidisse potuit, quod idem pontifex Formosus anno pontificatus sui sexto et ultimo Arnulphum vocaverit, eique coronam imperii occidentalis imposuerit. Corrigendus est igitur communis error chronographorum, qui contra praescriptum sacrorum canonum, et auctoritatem sedis apostolicae, post Carolum Calvum, Widone et Lamberto omissis, in serie Occidentalium imperatorum enumerant Arnulphum, qui legitime nunquam electus et coronatus, imperatoris titulo nunquam condecorandus erat. Per electiones et coronationes supra enarratas civium Romanorum invidiam et odium maximum incurrit; eorumque vivens simul et mortuus gravissimas injurias, contumelias ac sacrilegia sustinuit. De iis quae a Romanis civibus passus est vivens, Luitprandus lib. 1, cap. 8, his verbis enarrat: Hoc in tempore Formosus papa religiosus a Romanis vehementer afflictabatur, cujus et hortatu rex Arnulphus Romam advenerat. In cujus ingressu ulciscendo papae injurias multos Romanorum principes obvium sibi properantes decollari praecipit. Quas injurias, quaeve probra successores illius Stephanus VI et Sergius III; vel per facti ignorantiam, vel per summum sacrilegium eidem pontifici intulerit, quomodo exhumatus et tribus digitis mutilatus sit, iteratis et repetitis ordinibus eorum quos Formosus ordinaverat, dicam infra ad Stephanum VI.

Anno Domini 896 pontificem a scriptoribus hujus temporis valde commendatum obisse, postquam sex annis sedem pontificiam tenuisset, testantur Regino, Luitprandus et Adamus Bremensis. Errant ergo recentiores qui anno 895, anno pontificatus sui quinto, eundem ex hac vita decessisse scribunt. (BARON. tom. X *Annalium*.)

INVECTIVA IN ROMAM PRO FORMOSO PAPA.

(Blanchini, Prolegomena ad Librum Pontificalem edit. Rom.-Vatic.)

.....
prophetiae hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitae, et de civitate sancta, et de his quae scripta sunt in libro isto^b. Igitur quia didicimus in sancta Romana Ecclesia, quae est mater omnium Ecclesiarum, non habens maculam aut rugam, aut talia hujusmodi, nuper aliquid novi, et ante tempora invisit et inauditi accidisse, quod flendo magis quam disputando consentimus, et nimio terrore tabescimus. Contriti namque, et contristati, ac vehementi stupore detenti, silere potius optaremus quam loqui. Sed conceptum sermonem tenere quis possit^d? Tortuosus ille, prohi dolor! et saevissimus anguis, qui primos protoplastas callida deceptione fraudis, ab amoenitatis paradisi gaudiis expulit, jam sibilans, colla trifulcis linguis erigit; et Romanam Ecclesiam sui li...o...^f, veneni turbare non desinit. Sed divina Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi dextera, Lernaeum colubrum, in Arcadiae paludibus

C latitantem, cui abscisso uno, tria suberescebant capita, deifice conteret; et qui beatum Petrum per undas siccis ambulare fecit plantis, Ecclesiam suam immensis undique pelagi fluctibus agitatam, portum salutis attingere faciet; Jordaneque transmissa, abrupta Gericho, ad aeterna coelestis Jerusalem gaudia feliciter ingredi permittet. Mysterium^e tamen, et valde mirandum est, cum omnes Ecclesiae, tam cismarinæ, quam transmarinæ, in proprio statu permanerent, sola Romana Ecclesia procellosis ab fluctibus navitas suos mortis proximos redundat^h. Ad propositum itaque redeamus; et scandala, quibus, Roma auctrice, pusilli et magni scandalizantur, lugendo potius, quam sermones exprimendo dinumeremus. Leges siquidem mundanae et canonicae, scita quoque barbarica sancunt, et omnimodis determinant, ut violatores sepulcrorum inter infames habeantur; ita ut clerici canonicis regulis subjiciantur, laici vero voce prodita: quod lupi meruit videre

^a Cod., mendose, *deleas*.

^b Apocalypsis, cap. xxii, v. 19.

^c Supple *haec*.

^d Job, c. iv, v. 2.

^e Cod.; mendose, *sybila collo*.

^f Lege, *livore*.

^g Secundis curis, *mirum, pro, mysterium*.

^h Cod., primis curis, *redundate: soloscium*

ⁱ Id est P. Virgilii Maronis.

priores ^a, inter reprobos habeantur, et pœnitentiæ A
triennio deputentur. Heu! heu! heu!

Quomodo sedet sola civitas plena populo; facta est
quasi vidua domina gentium: provinciarum princeps
facta est sub tributo ^b. O Roma, conditores tuos Ro-
mulum et Remum, quos unus uterque gessit, tua mœ-
nia, ut simul regnarent, non receperunt; sed fratri-
cidio tabefacta ^c, neci unum tradidisti, alterum quirina-
li gladio capitales tibi leges impertiendo ^d volvens
.....
imo totius orbis hominibus ^e, dominos, Petrum et
Paulum, apoli viri principes ^f, unum crucifixisti,
alterum gladio inter homicidas capite truncasti. Nam,
ut quidam sapiens dixit:

Nam nisi te Petri meritum Paulique foveret,
Tempore tam longo, Roma, misella fores.

Hæccine est retributio quam audivimus a te? nec
visu nec dictu affabilis ulli unquam dictus fuisset.
Nuper itaque a fratribus audivimus, et in synodo
collatum ^g percepimus, patronum tuum Formosum
papat, in tuo ab ipsis cunabulis educatum gremio,
ab episcopis, cleroque, et populo ad percipiendum
apostolicæ sublimitatis culmen ^h electum, et ab hu-
jusmodi officialibus pontificibus in sacrata sede
intronizatum, in subterraneo specu, post hujus vi-
tæ terminum, quietem habere non licuisse exanimatum ⁱ.
Nam ejus cadaver, jamque per novem menses
sepultum, per pedes de sepulcro extraxisti, et
quasi Saul, per Samuelem eum ab inferis revocans,
consulisti, et in synodum sedere fecisti. Credimus,
si, ut spiritu ^j Samuelis, loqueretur, forsitan dice-
ret tibi: *Cras tu et filii tui mecum eritis*. Sed quam-
vis ille non fuerit locutus, tu tamen et filii tui de-
scendetis ad inferos; ille autem ab angelis suscep-
tus, jam pridem migravit ad Superos. O facinus
inauditum! o scelus invisum! o sacrilegium intem-
ptatum! quem ab infantia lacte nutristi, cibo solido
pavisti, litteris imbuisti, et per ecclesiasticos gradus
ad culmen pontificale, dignis ejus moribus prome-
rentibus, advectum recolisti ^k, atque ad paganissi-
mam prædicandam gentem misisti, remeantem quo-
que gaudio suscepisti, et susceptum malo tuo, quod
non debuisti, exsulem procul a patria ^l projecisti.
Sed ad tempus receptus, et in pristinum gradum,
a quo destitutus (nescimus zelo, an noxa fuerit),
restitutus, Christi quam debuerat, militia est fun-

ctus. Stephano quoque papa, Adriani filio, quem
idem Formosus consecraverat, *viam universæ terræ*
ingresso ^m, adunati sunt episcopi proceresque tui,
clerici quoque et populus, cunctaque vulgi manus,
et venerunt in sedem Portuensem, infra Urbem si-
tam, cui Formosus præerat, papam eum summumque
pontificem adclamantes. Quo renuente et contra-
dicente, et ad altare ⁿ se complicante, per vim eum
cum palla, qua altare opertum erat, exinde abstraxe-
runt, et abstractum cum laudibus et choris in sede
beati Petri apostolorum principis inthronizaverunt.
Qui in apostolica sede positus, multa tibi bona con-
tulit, ecclesias reædificavit, exstruxit, ædificavit,
compisit et ornavit, consecrationes fecit, diaconos,
et presbyteros, atque pontifices, ex quibus postmo-
dum summa sancta sedes apostolica infulata fuit,
consecravit: clerum et populum tuum miro modera-
tione gubernavit, et imperatorem Lambertum ^o im-
periali diademate redimivit. Consensisti, o Roma,
electioni Formosi? aut ai, aut nega. Sed negare non
potes. Hujus rei testis universus est mundus. Misisti
ad sedem Portuensem, quæ secunda infra muros
tuos ab apostolica est sedes, petens Formosum, ut
ab ea migraret, et tibi antistitaret. Quem obstan-
tem, et nequaquam invitatum tuo adquiescentem, vi
ab altaris crepidine, ut jam dictum est, retractum ^p
et evulsum, cum vexillo canticisque, et hymnis præ-
coniisque et laudibus, in sublimissima apostolicæ sedis
arce inthronizasti, favisti ^q, adorasti, jurasti, cuique
benedixit, benedixisti, et cui maledixit, maledixisti.

C Et, o Roma, ultra quid addes? Transcurso itaque
hujus vitæ termino *appositus est ad patres suos* ^r;
caroque terræ, pulvisque pulveri sociata ^s, spiritus
ui credimus, ductus ^t, et pervectus est ad astra.
Sed tu, o Roma, futurum et tremende ^u iudicii diem
prævenire conata, horribili congregata synodo, jam
post novem menses, marcidum, et pene in pulvere
redactum, de sepulcro extraxisti, et quem vivum
quondam tremebas, mortuum iudicio judicabas.
Si Romanus pontifex vivus a nemine judicatur, mor-
tuus a quoquam judicabitur? Si interrogabatur, quid
respondebat? Si responderet, omnis illa horrenda
congregatio, timore perterrita, ab invicem separata, a
loco discederet, et unus post unum exiret; diceretque
ei Dominus: *Formose, quis te condempnavit?* Et ille:
D *Nemo, Domine.* Et Dominus ad illum: *Nec ego te con-*

^a Corrupta lectio; quæ ita restituenda est ex
Virgilio, Ecloga ix, v. 54, qui ita sententiam
expressit:

Vox quoque Mœrim

Jam fugit ipsa; lupi Mœrim videre priores.

Dictum proverbii speciem habet; ex vulgi enim
opinione noxii luporum visus sunt ei quem priores
illi viderint, vocemque ad tempus adimunt. Vide
Plinium Hist. Nat., l. viii, cap. 32, et Theocr.
Idil. 14.

^b Tren., cap. i, v. 1.

^c Cod., *fratricidio tabefactos*, mendose.

^d Cod., *imperiendo*, item mendose.

^e Cod., *omnibus*.

^f Lege si placet, *apostolicos vere principes*.

^g Lege *collocatum*.

^h Cod., *clem. τ.*

ⁱ Cod., *examinatum*.

^j Lege *spiritus*. Littera finalis *s* sæpe in codd.
inservit etiam pro sequentis vocabuli initiali.

^k Cod., *secundis curis, elegisti*.

^l Primis curis cod., *mendose, patre*.

^m *III Regum*, cap. ii, v. 2.

ⁿ Primis curis, *ex-altare*.

^o Cod., *et Intprm. Landebertum*

^p Cod., *mendose, reteptum*.

^q Lege *fovisti*.

^r I Machab. ii, v. 69.

^s Lege *sociatus*.

^t Cod., *dictus est, emendavimus, ductus, etc.*

^u Secundis curis, *tremendi. Lege tremendum*.

dempnabo. Si adesset ille mirabilis, manu fortis rex **A** et psalmographus David, citharizaret, et diceret : *Nunquid mortuis facies mirabilia; aut medici suscitabunt, et confitebuntur tibi? Nunquid narrabit aliquis in sepulcro misericordiam tuam, et veritatem tuam in perditionem? Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, et justitia tua in terra oblivionis?* ^a sicque forsitan citharizando spiritus Formosi ^b accederet? Tamen posthabita, ut videmus, omnium Scripturarum et antiquorum Patrum reverentia, detumulasti, humum deponere

manum abscedisti, in Tiberimque projecisti. Exclamemus igitur cum Joel propheta ^c dicamus: *Audite, senes, et auribus percipite,* ^d *omnes habitatores terræ, si factum est in diebus vestris istud, aut in diebus patrum vestrorum. Super hoc filiis vestris narrate; et filii vestri filiis suis, et filii eorum generationi alteri* ^e. *Ei item: Accingite vos, et plangite vos, et plangite, sacerdotes; ululate, ministri altaris; ingredimini, cubate in caseis ministri Dei mei, quoniam interit de domo vestri sacrificium et oblatio* ^f. Dicat forsitan: Formosus vixit excommunicatus: expoliator ^g, usurpator et invasor fuit; consecrationes quas fecit, irritæ sunt, et nihil labuit, nihil dedit. Et nos ad hæc. *Vivo ergo, dicit Dominus, non erit proverbium hoc ultra in Israel* ^h. Numquid rex, ⁱ obtimates ejus cum procinctu bellico perduxerunt Formosum Romanum; et absque consensu episcoporum, senatus quoque, et populi Romani insultatum ^j tribunali constituerunt? Absit. Principes, falanges et satrapæ tui, vulgus et scolæ tuæ, ad maximum usque ad minimum, eum elegerunt, acclamaverunt, laudaverunt et adoraverunt; et episcopi cum sacro Lateranensi ordine eum inthronizaverunt. Mundus totus ejus celebre nomen recoluit: sacerdotalis ordo festivus ^k et cotidianis missarum sollempniis, in catalogo secretalis ^l Eulogii, laudibusque publicis, per universarum ^m terrarum orbem, ejus nomen expressit. Quomodo ergo extinguere vultis nomen Formosi, et quod per tripartita, orbis resolvit ⁿ; et a solis ortu usque ad terræ limitem omnibus intonuit? Stat nomen Petri apostolorum principis? stet etiam vicarii Formosi. Permanet nomen apostolicorum ^o, qui vicem beati Petri tenuerunt? permaneat et Formosi. Ut et ^p nomen Nicolai, Adriani, Marini,

Joannis, Stepaani, cæterorumque? vigeat et Formosi. Dicit etiam: « Non licuit ei post depositum ^q ministrare; et si ministravit, non licebat de civitate in civitatem migrare. » Discurramus ergo per singula: et ea quæ justa, possibile, utilia, honesta et sanctorum Patrum utilitate comprobata esse videntur, summopere discutiamus. De læsis ^r namque et dampnatis scriptum est in Psalmis: *Numquid qui cadit ^s, non adjiciet ^t ut resurgat ^u?* De his vero qui sedem mutant, et de civitate in civitatem migrant, Dominus in Evangelio dicit. *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam* ^v. Discretio namque est inter causam necessitatis, et utilitatis; et inter ambitum avaritiæ et præsumptionis, propriæque voluntatis et invasionis. Similis distantia est inter eum qui liyore et invidiæ nævo, et eum qui noxa aliqua convictus, et hæretica labe maculatus, canonicis legibus damnatur. Utilitatis ^x namque causa beatus Petrus apostolorum princeps migravit ab Antiochia, et translatus est Romam. Eusebius itaque Pamphili in sexto Historiæ Ecclesiasticæ libro ^y, Alexandrum unius Cappadociæ civitatis episcopum refert, quia, cum venisset causa orationis Hierosolymam, tentus sit ab ejus civibus, et in locum Necersi episcopi sit ^z constitutus; ac de cætero omni vita sua ipsi Ecclesiæ præsedisse. Si igitur apud veteres sine ulla differentia de civitate ad aliam migrabatur ^{aa} episcopus, dum utilitas evocaret, oportet etiam ipsam regulam huic operi copulari, ut ostendatur quia mentiti sunt qui Proclum inthronizare prohibuerunt. Sufficiat ergo ad præsens istos memorasse; nam plures, exempli causa, ad memoriam reducemus ^{bb}. Interim tamen redeamus ad colloquium urbis Romæ, ut per eam cives ejus adloquamur. Et quia de Formosi papæ ratione ^{cc} constat, sanctorum Patrum exempla in medium ducamus; universum enim hujus ratiocinationis onus in Formosi causa pendet. Et, quia mortui a vivis non sunt judicandi, per sæcula, luce clarius, omnibus ostendamus. Atque in prima fronte cujusdam Ticinensis episcopi, Ennodii nomine, viri sanctissimi sententiam exprimamus: « Aliorum, *inquit*, hominum causas Deus per hominem designari voluit: sedis Romanæ præsulem suo, sine quæstione, reservavit iudicio et arbitrio; voluit enim beati Petri successores tantæ dignitatis habere privilegium, ut Romanus pontifex a nemine judicetur. » Dicas forsitan: Talis erit in futura dispensatione

^a Psal. LXXXVII, v. II.
^b Cod. *Formosus*, quæ lectio si retineatur, legendum est supra, *spiritus*.
^c *Supple et.*
^d Cod., *prohibite*, mendose.
^e Joel. cap. I, v. 2 et 3.
^f Ibidem, v. 13.
^g Cod., *dicit excommunicatus expoliatus*. Nos emendavimus ut in textu.
^h Ezechiel cap. XVIII, v. 3.
ⁱ *Supple et.*
^j *Supple in.*
^k Cod., mendose, *sacerdotalis ordo festivus*.
^l Cod., *secretalis*.
^m *Lege universum.*

ⁿ Forte legendum *tripartita et recoluit*.
^o Cod., mendose, *apostolorum*.
^p Forte legendum *Et ut*.
^q Nempe, *post depositionem*.
^r Forte legendum *De hæreticis*.
^s *Yulg., qui dormit*.
^t Cod., *addiet*. Emendavimus, *adjiciet*.
^u *Psal. XL, v. 9*.
^v *Matth. x, v. 23*.
^x Cod., mendose, *utilitas*.
^y Cap. II, pag. 212, editionis Valesianæ.
^z *Lege Narcissi*.
^{aa} *Migrabatur, hoc est, transferebatur*.
^{bb} *Lege reduceremus*.
^{cc} Cod. mendose, *ratio*.

omnis distributio. Non. Uni soli datum est ^a: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cælorum: et quodcunque ligaveris, usque ^b solutum in cælis.* De hac enim Ecclesia mihi ^c prophetam videtur esse dictum: *Si hæc humiliatur, ad cujus fugietis auxilium; aut ubi relinquetis gloriam vestram?* Et hoc de vivis; de mortuis vero Anastasius papa ita monet: *Admonente nos beatissimo Apostolo, ne quod sit in hoc offendiculum in Ecclesia, dum, quod facere non possumus, de his qui jam transierunt judicare conemur. . . . At enim de his qui de rebus ad solum Deum pertinentibus judicare præsumunt. . . . Sive enim vivimus, Domino vivimus; sive morimur, Domino morimur. In hoc enim Christus resurrexit ^d, ut et mortuorum et peccatorum dominetur. Tu autem quis es, qui iudicas fratrem tuum? . . . Non ergo amplius invicem iudicemus. Sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratribus, vel scandalum ^e.* Monet igitur Apostolus ne de his nobis præsumendo iudicium inferamus, de quibus nemo potest verius vel melius iudicare, quam Deus. In hoc sibi quispiam temerarios usurpat ausus; et propter hoc, pax atque unitas Ecclesiæ dissipatur. ^f Apparet ergo quod nemo, qui jam migravit de sæculo, iudicio detentus sit humano. Quod si nemo subjectorum, exutus carne, est iudicandus, quid de summo pontifice, qui nec vivus reprehendendus erat, et in præsidio jam mortis somno quiescens, a sepulcro evulsus anathematizari putatus est? Etenim Marcellinus papa, licet diis sacrificasset, tamen a nemine fuit iudicatus; quia summus pontifex ^g nefas est a quoquam iudicari. Nemo enim potest (^h supra scriptum est) humano condemnari examine, quem Deus suo servavit iudicio. Quæ res adeo valuit ⁱ, ut non solum non iudicentur, sed etiam acerba et publica seditione ^j comprehendantur. Veniamus nunc ad ordinationem Formosi papæ, a quo fandi est initium ortum: quoniam nonnulli, sicut in decretis Hilari ^k papæ legitur, episcopatum, non divinum, sed hæreditatis putant ^l esse compendium. Hinc est propterea quod temperantia moderaminis proditur, charitas negligitur, tunica illa desuper totum contexta scinditur, maleque sortita, perniciosè dirumpitur; ac pastor qui putabatur, in lupum vertitur. Hoc non fecit papa

Formosus. Non enim hæreditario jure sanctam Romanam Ecclesiam tenuit; neque eam, ut fertur, ambitus causa invasit: impossibile enim videtur eum tantæ sublimitatis Ecclesiam invadere potuisse. Quæ enim turba, quæ violentia, totius caput orbis ab inermi vilique et simplici homululo jam invadi potuisset, nisi enim imperiali ^m, aut regali, vel patriciali, aut tyrannica potestate fuisset suffultus, tantæ potestatis apicem invadere ⁿ valuisset? Ubi ergo, o Roma, tanta tua nobilitas, et antiqua tam invicta potestas? Jam igitur, ut fertur, si sedem apostolicam præripuit, omne consilium principum tuorum, virtusque et sapientia obtinatum perniciousè obdormivit. Quid igitur? Numquid eos ligavit? aut violentiam episcopis inferens, ut eum sacrent exegit ^o? Etenim notum est quia ab ipsis episcopis sacratus est, a quibus prædecessores ejus sacrati, et ad quos jus pertinebat sacrandi. Quomodo ergo potest dici: *« Nihil habuit, nihil dedit? »* Ecce, cum dicatur non habuisse, liquet qualiter declaratur ^p accepisse; quod acceptum, potuit elargiri. Non enim præter illorum manuum impositionem et sacrationem ausus fuit apostolicam sedem ascendere, tantæque potestatis culmen arripere ^q; imo nec erat possibile. Numquid Marinus papa dedit quod non habuit? Habuit certe, et dedit. Quis enim potest dare quod non habet? Cerensis ^r, namque episcopus fuit unus ^t ex septem, sicut Formosus, sed ex Forensibus unus; ut ^u tamen causa et necessitatis. Non superbia ^v, sed advocacy et electione ^w populi Romani, sicut Formosus, est in sancta et apostolica sede inthronizatus. Quid ergo, o Romæ, asseris de Marino? Numquid de illo vis dicere? *« Nihil habuit, nihil dedit. »* Enimvero multum habuit, multum dedit. Et juxta Veritatis vocem: *Omni habenti dabitur, et abundabit; qui autem non habet, ipsum quod videtur habere, auferetur ab eo ^x.* Objicis fortasse, et dicis: *« Marinus non fuit episcopus? »* Nonne Joannes papa eum ordinavit? Qui Italiam, Germaniam et Galliam peragravit; et ea quæ prava et invia atque aspera erant, correxit, erexit et direxit; et utrumque Karolum, Gallicum, et Germanicum, Augustalibus coronis constituit ^y et redimivit. Si Joannis ordinationem et consecrationem ^z, quam per annos ni fallimur... in sacratissima beati Petri sede pileatus resplenduit, et in sacris ordinibus apostolico favore coruscavit

^a Legè dictum est.

^b *Tò usque* admonitio est continuandæ allocutionis. Integra verba Jesu Christi, ex Evangelio depromenda sunt, Matth. xvi, v. 18.

^c Supple, si placet, per.

^d Supplerimus ut autè et.

^e Rom. cap. xiv, v. 11-13.

^f Anastasius II, in epistola ad Anastasium Augustum, cap. 1, Conciliorum Bini tom. II, col. 270. Editio variat in multis cum nostro codice. Nos puncta adjecimus ubi auctoritas mæbea profertur ab antiquario.

^g Legè summum pontificem.

^h Supplerem ut.

ⁱ Cod., voluit, mendose.

^j Nescio an sit addendum non.

^k Cod., mendose, Hilari pro Hilari.

^l Cod., putatur.

^m Cod., ni enim imperatori.

ⁿ Supple non, vel adde punctum interrogationis post valuisset.

^o Cod., exigit.

^p Hic locus videtur mendosus. Forte legendum, *declaretur; et infra, quod accept.*

^q Cod. mendose, propter.

^r Cod., culpam eripere.

^s Legè Cerensis.

^t Cod., unus. Nescio an legendum *minimus*, vel *unus*, ut reposuimus in textu.

^u Cod., superbe.

^v Cod., electione.

^w Matth. xxv, v. 29.

^x Cod., cosell.

^y Cod., mendose, *ordinatio et consecratio, quam.*

irritam facis ^a, similes erunt principes tui, Dathan A vit, nihil habuit, nihil dedit. Marinus quoque papa, et Abiron, eorumque complicitibus, qui *irritaverunt Moysen et Aaron in castris, in sanctum Domini*; ideoque *aperta est terra, et deglutivit* ^b *Dathan et Abiron* ^c; si quidem descenderunt ad inferna viventes. Quoniam, sicut illi murmuraverunt adversus Dominum et adversus principes quos eis constituerat, ita et tu murmuras contra Dominum et Salvatorem nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto unus et verus Deus est, et contra apostolos ejus, quibus ab eo ligandi atque solvendi in cœlo et in terra concessa est potestas. *Per te, inquit Dominus per prophetam, nomen meum blasphematur in gentibus* ^d. Unde datur intelligi quia salius et aptius fuisset apud summum Arbitrum, Formosianam, ut dicitur, præsumptionem ^e, sub silentio dissimulando, B corrigi, quam, disrupto charitatis vinculo, universo mundo scandalum inferre. O Roma, aporiaris et apostataris, atque in dementiam et phrenesim raperis ^f: convertere ad Deum, et salvaberis. Sic enim ipse per prophetam dicit: *Convertimini ad me, et salvi eritis* ^g. Sta, et contende mecum. Interrogabo te, et responde mihi: et tu percontare ^h me, et redicam tibi. Dicis itaque sæpe dictum pontificem Formosum non habuisse quod dare ⁱ potuisset. Habuit certe, habuit: a Marino scilicet, primum episcopo, dehinc summo papa et universalis pontifice, a quo fuit absolutus et benigne receptus, et in pristinum honorem, a quo nævo invidiæ fuerat destinatus ^j, digne et canonice est revocatus, non schismaticus, neque hæreticus; sed vir sanctus, et justus, atque catholicus; segregatus a peccatoribus, atque excelsior cœlis factus. Quomodo ergo dedit quod non accepit? Nicolaus consecravit Formosum ad episcopum ^k sciens eum doctorem egregium; et ideo misit eum in Bulgariam ad prædicandum. Qui strenue viam veritatis, normamque fidei, et Christianæ religionis doctrinam, gentem olium crudelissimam et paganissimam edocens, ad mœnia tua, cum crucis est et ^l triumpho reversus. Postmodum livoris oculo ^m ab urbe tua repulsus, deinde, ut dictum est, a Marino papa receptus et restitutus; sic tandem, populi acclamatu propter bonorum incrementa morum, ad summum pontificatus culmen favorabiliter est provectus. Quod si *Formosus nihil habuit, nihil dedit* (quod absurdissimum atque prophanissimum, et mente reis a capiti- D tis ⁿ est dicere) ergo Joannes, qui Marinum consecra-

^a Cod., mendose, *facit*.

^b Cod., *degluivit*.

^c Psal. cv, v. 16 et 17.

^d Isaia LII, v. 5.

^e Cod., *arbitrem Formosiana. . . . præsumptio*.

^f Cod., *in dementiam frenesim poteris*.

^g Isaia cap. XLV, v. 22.

^h Cod., *percunctare, u pro o*.

ⁱ Cod., *dari*.

^j Pro *depositus*. Textum feliciter aliquis emendet.

^k Vel *ad* abundare videtur, vel legendum *episcopatum*; nisi illorum temporum idiotismo auctor utatur, quod in usu fuisse nullus dubito.

^l Et abundat.

^m Forte legendum *veneno vel cæno*.

ⁿ Lege, si placet, *et mente reipsa capti*.

^o Tò *Joannis* mendose geminatur in codice. Ibidem lege, *Cærensi*.

^p Cod., *reccio*, mendose, pro, *recte*, vel *recto*, ut in textu.

^q Cod., mendose, *irruptorem*; reposuimus *irruptorem*, id est *violatorem*.

^r Lege *sacerdotii*; vel supple, *ordinis* aut *dignitatis*.

^s Joannes papa VIII obiit anno 882. Cum ergo auctor hujus opusculi scriberet post triginta annos a morte ejus, constat hanc apologiam fuisse confectam anno 912.

fuit, et sacrum episcopalis juris mysterium ^a usurpando tractavit, ultioni Oza, qui arcam Domini indigne tangere præsumpsit, procul dubio subjacuit. Similiter et Stephanus nec diaconus fuit, nec apostolicus existere potuit, quia indigne, si ita est ut asseris, sacri diaconatus mysterium attigit. Si dampnas Marinum, dampna Joannem, dampna etiam Stephanum, Formosum, Sergium et omnes quotquot ab ipso Joanne Marini prædecessore in sancta sede apostolica summo pontificali jure sessionem habuerunt. Totus ergo mundus, et omnes ejus Christianæ fidei habitatores contra te clament: *Quia omnes decepisti, et ipsa decepta es.* Constantinopolis namque, Sicilia, tota Italia, Gallia, Germania, in quarum spatiis metropolitanis, qui subfraganeos episcopales cœtus suæ consecrationi vindicant, degere videntur, adversus te causantur et querelantur, quia nullus metropolitanus ^b consecrationem facere potest, nisi a sede apostolica pallium ^c sumat. A quo ergo Bysantium, quæ Constantinopolis vocatur, Ravenna, Forum Julii, Mediolanum, Hebrudunum, Arelatum, Lugdunum, civitas Remorum ^d, Colonia, Maguntia ^e, cæteræque urbes metropolitanæ, nisi ab apostolica potestate pallium sumant ^f? Si ita est ut prodixi, totus pene mundus per annos xxx in ruina positus est, non solum ad dampnationem corporum, verum etiam, quod deterius est, ad detrimentum animarum ^g. Qui dinumerare potest stellas cœli, et arenam quæ est in littore maris, hic dinumerare poterit animas et corpora eorum qui absque baptismo et sacri chrismatis unctione per tot annorum curricula ad tartara sunt demersi. Missarum etiam solemnitas nisi ab antiquissimis viris minime sunt celebrata. Quis enim sacros fontes benediceret et sanctum chrisma conficeret, aut quis poenitentes solveret aut ligaret, eum omnis ordo ecclesiasticus ita ad ima ceciderit, ut, sicut tu ausu nefario et ore temerario delatras, nihil habuerit, nihil dederit? Igitur jam tempus est ut ad conceptum, sicut sumus polliciti, redeamus eloquium; et quia Formosum papam invasorem non fuisse declaravimus; ita æque, aut inique depositum, restitui posse, et de Ecclesia ad Ecclesiam migrari valuisse, sancti Spiritus infusione dilucidemus. Plurimos enim episcoporum aliis ex civitatibus ad alias, causa necessitatis atque utilitatis, **D**

nec non invitationis et advocacionis, sanctorum utilitate Patrum didicimus esse migratos. Quorum primus, ut retulimus, beatissimus apostolorum princeps, regniq̄ cœlestis claviger fecit; et Alexander, prout Historiæ liber Ecclesiasticæ refert, unius Cappadociæ civitatis episcopus, utilitatis ac necessitatis intuitu nobiliter ^h exstitit. Subsequamur ergo cæteros. Perigenes in Petris ⁱ est ordinatus episcopus; sed quoniam civitatis ejus cives noluerunt eum suscipere, Romanæ civitatis episcopus jussit eum in Corinthum metropolim, defuncto ejus episcopo, inthronizari, eique, donec advixit, Ecclesiæ præfuit. Dositheum Selenciæ ^j episcopum, Alexander Antiochenus episcopus in Tarsum Ciliciæ demigravit. Reverentius ab Arcis ^k, Phœniciæ in Tyrum migratus est: Joannes de Gardilia ^l mutatus est in Prochonisio; Palladius ab Helenopoli mutatus est in Asponam. Alexander ab alia Helenopoli in Adrianopoli mutatus est. Gregorius Nazianzenus prius unius civitatis Cappadociæ fuit episcopus, quæ Sasima dicebatur, deinde beati Basili et aliorum episcoporum consensu, Nazianzo; Meletius prius Sebastię Ecclesiæ præfuit, et postea Antiochiæ præsul est constitutus; Theosebius ab Apamia Asiæ transfertur in Eudoxiopolim, quæ prius Salambria vocabatur: Polycarpus de urbe..... . . . ^m in Nicopolim Thraciæ mutatus est; Hierophilus de Trapezopoli Phrygiæ in Antiochiam mutatus est ⁿ Pisidiæ; Sylvanus a Philippopoli Thraciæ mutatus est Troadam; Eusebius quoque de quadam parva civitate, apostolica auctoritate, mutatus est **C** Alexandriam; similiter Felix de civitate qua ordinatus erat electione civium, propter doctrinam et bonam quam habebat vitam, communi episcoporum et reliquorum sacerdotum, ac populi ^o, consilio translatus est Ephesum. Non enim transit de civitate ad civitatem, qui non suo libitu aut ambitu hoc facit, sed utilitate quadam aut necessitate, aliorumque ortatu et consilio populorum ^p transfertur: nec transfertur de minori civitate ad majorem, qui hoc non ambitu, aut propria voluntate facit, sed aut vi a propria sede pulsus, aut necessitate coactus, aut utilitate loci, aut populi, non superbe, sed humiliter ab aliis translatus et inthronizatus est. Quia homo videt in facie, Deus autem in corde. Non ergo mutat sedem, qui non mutat mentem. Sufficiat nunc de mutatione et transmigratione sedium satis dixisse;

^a Lege, si placet, hic et paulo infra, *ministerium*.

^b Subaudi, *licite*.

^c Cod., *palleum*, hic et infra.

^d Cod., *Remorum*, mendose.

^e Cod., *Magontia*.

^f Lege, si placet, *sumunt*. Et nota quod ab hinc usque ad verba, *solveret aut ligaret*, scriptor iste falso concludit.

^g *Hæc item si ut reserpe videtur*, intelligenda sint

ⁱ Cod., *Seleucia*.

^k Cod., *Archis*.

^l Auxilius libello 1, cap. 3, et lib. 11, cap. 22, de ordinationibus a Formoso factis, hæc nomina episcoporum qui transmigraverunt ad aliam sedem recitat fere ad unguem, ut hic. Consule Morinum, de sacris Ordinationibus, part. 11, p. 349 et 371, apud quem etiam pro nonnullis variantibus lectionibus lectorem remittimus.

nunc de reconciliatione pontificum, qui iuste aut injuste dampnati sunt, prout auctoritas docet, evidenter dicam modo ^a. Joannes Chrysostomus a duobus synodis orthodoxorum fuit iudicatus, sed iterum Ecclesiæ suæ fuit restitutus. Nec non et Marcellus episcopus Aneyræ Galitiæ depositus fuit; sed proprium postmodum recepit episcopatum. Asclepius ^b, item iudicatus a synodo, Ecclesiam suam postea recepit; Lucianus episcopus Adrianopolites ^c, a papa Julio dampnatus, postmodum recepit Ecclesiam sui episcopatus. Item Quirinillus ^d, Hierosolymitanus episcopus depositus fuit; postea reconciliatus est Ecclesiæ suæ. Simili modo et Polychronium ^e, eidem ^f Ecclesiæ suæ ^g Hierosolymitanæ pontificem, Sixtus ^h papa dampnavit, et iterum ⁱ idem reconciliavit. Innocentius item papa Fotinum ^j episcopum dampnavit; sed ipse postea eum in suæ Ecclesiæ proprium restituit statum. Item Miseno episcopo, a Felice papa dampnato, Gelasius papa successor ^k illius communicavit et eum Ecclesiæ suæ restituit. Leontius autem, dum esset presbyter, depositus fuit, sed postea in Antiochia patriarcha existit. Gregorius quartus papa Romanus, Theodosium, quem Eugenius ejus antecessor presbyterii honore privaverat, sanctæ Ecclesiæ Signinæ ^l, consecravit episcopum. Ibas namque episcopus iudicatus fuit, sed sancta synodus canonice suam illi restituit Ecclesiam. Nicolaus papa Zachariam episcopum ^m, pro eo quod Constantinopolim directus Phocium invasorem, subito e laico clericum factum, et per ecclesiasticos ordines improvise ad patriarchatum Constantinopoleos provectum approbavit, et Ignatium patriarcham, virum sanctum et justum, reprobavit, in sua synodo merito damnavit; sed Adrianus papa eum in pristinum Ecclesiæ suæ statum revocavit. Rothadum ⁿ sanctæ Suessionensis Ecclesiæ episcopum ^o synodo, cui Carolus rex interfuit, condemnatum, Nicolaus papa reconciliavit, et propriæ Ecclesiæ restituit. Joannes papa Anspertum Mediolanensem archiepiscopum, pro eo quod legatos summæ sanctæ sedis apostolicæ recipere noluit ^p, vocatus ad synodum venire contempsit, in synodo dampnavit; sed postea eidem ^q Ecclesiæ restituit. Quid plura? Si cunctas pontificum restitutiones ac transmigrations in me-

diu ducere temptabimus ^r, dies ante (ut remor) quam sermo cessabit. Cui ergo comparabimus te? vel cui assimilabimus te, o Roma? *Magna enim... mare contritio tua. Quis medebitur tibi? Prophete tui viderunt falsa et stulta; nec aperiebant iniquitatem tuam ut te converterent ^s, et sanarent. Planxerunt super te omnes transeuntes per viam; sibilaverunt et moverunt caput suum, dicentes: Hæccine est urbs perfecti decoris, et gaudium universæ terræ ^t?* Scrutare ergo vias tuas, et convertere ad Dominum, et salvaberis. Quid igitur ad hæc dices? Nam vulgo dicitur, stultum esse alios coercere, cum sibi metipsi non valeat frenum imponere. Quo itaque pacto alios vis redarguere, cum tibi nulla sit potestas temetipsam ^v corrigere? Per ambitus enim et seditiones, belligerando, ad summum apicis culmea belligerando ^x principes tui contendunt subire; et adhuc ^y iniquitate sua permanentes, unusquisque, quod animo concepit, opere complere conatur. Pro hac enim re ^z diluvium supervenit universo mundo, deletaque ^{aa} est omnis caro de superficie terræ, exceptis octo animabus in arca salvatis; sic enim sancta in præcedentibus dicit Scriptura: *Videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant ^{bb}*. Et ad comprimendam tuæ sedulitatis temeritatem per temetipsam Veritas dicit: *Quinque enim viros habuisti, o Roma, et hunc ^{cc} quem habes, non est tuus vir ^{dd}*. Nam Formosus, quem crudelissima præsumptione de sepulcro extraxisti, et ^{ee} summa, sancta et apostolica sede vivus residens, consecravit Joannem ^{ff} ad presbyteratum; qui postea, juxta Romanam consuetudinem et consecrationem, ad apostolicatus fastigium conscendens, Kailonem Ravennatem archiepiscopum consecravit, ac postmodum in sancta synodo, eadem in urbe congregata, cui Landebertus ^{gg} imperator interfuit, apostolico favore viriliter resedit. Kailo vero archiepiscopus Petrum Bononiensem episcopum consecravit; Petrus autem Bononiensis episcopus, Kailonis ^{hh} archiepiscopi subfraganeus, Joannem ⁱⁱ, (abusus viæ tuæ sedi ^{jj} præest) per sacrorum ordinum ascensus, ad diaconem consecravit. Defuncto vero Petro, idem Joannes Bononiensem ^{kk} Ecclesiam, vivente Kailone ^{ll} archi-

^a Ab his usque ad verba, *Joannes papa, etc.*, consule Auxilius lib. II, c. 21, qui eadem refert.

^b Cod., *Asclapius*.

^c Cod., *Adrianopolitis*.

^d Lege *Cyrillus*.

^e Cod., *Pulchchronium*.

^f Lege *ejusdem*.

^g *Tò suæ abundat*.

^h Cod., *Sextus*.

ⁱ Auxilius lib. II, c. 21, *ipse eum*.

^j Lege *Photium*.

^k C., *Gelasio papæ successori*.

^l Auxilius lib. II, cap. 21, apud Morinum ibidem, coh 371, legit *Seguinæ*.

^m Cod., *mendose, episcopus*; et infra, *subito laico clericorum factus et.... provectus*.

ⁿ Cod., *mendose, Rothadum sanctæ Sessionis*.

^o Supple *a*.

^p Supple *et*.

^q Cod., *ejusdem*.

^r Cod., *retentivimus*.

^s *Supple est velut*.

^t *Vulgata, ad penitentiam provocarent*.

^u Thren. II, v. 16 seqq.

^v Cod., *temetipsum*.

^x *Tò belligerando mendose geminatur*.

^y *Supple in*.

^z Cod., *res, solæcum*.

^{aa} Cod., *delectaque, mendose*.

^{bb} Geneseos cap. VI, v. 2.

^{cc} *Vulgata, nunc*.

^{dd} Joannis IV, v. 18.

^{ee} *Pro et lege in*.

^{ff} *Nempe Joannem papam IX*.

^{gg} *Lege Lambertus*.

^{hh} Cod., *Kailonis*.

ⁱⁱ *Nempe Joannem Decimum, antipapam*.

^{jj} *Forte legendum, qui abusive tuæ sedi, etc*.

^{kk} Cod., *Bonihensem, mendose*.

^{ll} Cod., *Kalone*.

episcopo, contra omnem canonum auctoritatem A invadere præsumpsit; consecratus quoque missarum solemnia pontificali jure indigne exercuit, et illicitas consecrationes exegit; qua relicta, sanctam Romanam et apostolicam Ecclesiam nefariis ausibus usurpavit. Et tunc^a pro libitu suo vult solvere et ligare; et, velut Lucifer ille, qui sedem suam in Aquilone ponere voluit, et in altum se extollens, similem Deo gloriatus est fore, catholicam et universalem Ecclesiam vult excommunicare, et justiores et sanctiores se querit anathematizare. Quis enim ei ex hoc crediturus erit? (Ne gloriatur æque distinctus aut accinctus.) Non est enim Deus, sicut homo. Si enim angelis ex-

^a *Lege nunc, vel tamen.* Et nota etiam ex hoc loco palam fieri scriptorem nostrum hoc *Colloquium Romæ* exarasse sub Joanne X antipapa.

^b *Cod., extollatur.*

tollentibus non pepercit, quanto magis hominibus est cavendum, ne extollantur^b. Scriptum est enim: *Non plus sapere, quam oportet sapere*; ne forte, dum plus vult esse quam sit, sit minus quam sit. Cæterum, quamvis indigne legatione et sacerdotio Christi fungimur^c, sicut docet Apostolus, pacem deposcimus, unanimitatem petimus, et te, o Roma, quæ es caput omnium nostrum, sanari flagitamus.... et ne tam leviter in postmodum scandalizeris^d, modis omnibus exoramus; ipso auxiliante, cui est laus, honor, et virtus, et gloria cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti, per interminabilia sæcula sæculorum. Amen.

^c Auctor hujus apologiæ hic episcopum vel saltem presbyterum se prodit.

^d *Cod., scandalizari.*

FORMOSI PAPÆ EPISTOLÆ ET PRIVILEGIA.

(Ex Mausii et Collectionibus recentioribus.)

I.

AD MONACHOS S. THEUDERII.

(Anno 892.)

Immunitatem et bonorum suorum firmum et stabile jus concedit.

FORMOSUS episcopus, servus servorum Dei, venerandæ congregationi monachorum venerabilis monasterii S. Theuderii confessoris Christi, siti in territorio Viennensi, in perpetuum.

Quando nos piorum locorum, juxta quod nobis divinitus est commissum, studiosius gerimus, tanto nobis copiam mercedis acquirimus, et status illorum potiori vigebit regimine; et ideo vera devotio per Barnoinum reverendissimum archiepiscopum Viennensem nostro suggestit apostolatu, ut ipsum venerabile monasterium una vobiscum apostolica muniremus auctoritate. Unde nos omnium sollicitudinem gerentes, et maxime audientes vos de Trepassino comitatu ex monasterio Dervo a facie paganorum elapsos, et quod ab eodem venerabili archiepiscopo misericorditer suscepti estis, inclinati precibus vestris, per hujus apostolicæ nostræ auctoritatis privilegium vos inibi firmiter et quiete Deo militare confirmamus, et quæ necessaria esse videntur loco et monasterio diu noctuque instantissime operari, et canonicæ inno beati Benedicti regulæ obedire, tam in ecclesiæ restauratione, quam ubi et ubi expedit, ea scilicet ratione, ut neque eidem venerabili archiepiscopo, neque cuilibet successorum suorum licitum sit illis durum servitium imponere, neque longissimi itineris profectionem; sed neque mansionaticos onerosos, neque censum, præter id quod impositum est, in festivitate prædicti sancti Theuderii in fine

B anni libram argenti. Et præterea decernimus et ordinamus et constituimus et contestamur ut decedente, more humano, prædictæ congregationis abbate, neque præsens præfatus episcopus, nec quisquam successorum illius aliquo typo et fastu superbix, aut avaritiæ et cupiditalis, et iracundiæ alium abbatem aliquo tempore et aliquo modo ipsi congregationi imponere præsumat, nisi quem ipsi monachi, libera electione et devotione, secundum regulam sancti Benedicti sibi elegerint.

Sed neque ex his omnibus, quæ præsentialiter obtinent, mobilibus et immobilibus, et quæ deinceps a senioribus et aliquo modo juste promereri poterint, ullo modo exinde aliquid aufertur ab aliquo neque minuatur; sed neque commutetur, nisi per voluntatem monachorum: quin etiam si contra hanc auctoritatem quis agere tentaverit, nullatenus a quolibet nostram abeundi præsentiam, successorumque nostrorum abbati et monachis denegetur et prohibeatur, sive insidiatur facultas: et propter adjutorium omnipotentis Dei impetrandum, et intercessionem sancti Petri, et nostræ charitatis auxilium, abba illorum, nomine Adalricus, taliter cum reverendissimo archiepiscopo Barnoino limina sancti Petri acceleravit. Qua dilectione et apostolatus nostri auctoritate commoti rogamus et petimus, et ex Deo et per Deum et per sancti Petri meritum nostrique ministerii reverentiam adjuramus et contestamur, ut nullus nobilium et potentium vicinorum et extra advenientium, et circumquaque degentium, D aliquatenus mala illis inferre præsumat, et absque lege inquietare, et mobilia et immobilia usurpare: sed neque servientes illorum destruere quisquam pertentet; et amodo volumus eos securos et quietos